

Integratie van allochtonen: een kwestie van lange termijn

PROF.DR. L. ELDERING

PROF. DR. L. ELDERING

Allochtone jongeren hebben gemiddeld een lagere positie in het onderwijs dan autochtone, zij zijn vaker werkloos en komen verhoudingsgewijs meer met de politie in aanraking. In kringen van beleidsmakers vraagt men zich soms ongeduldig af waarom het zo lang duurt voordat de allochtonen in de Nederlandse samenleving zijn geïntegreerd en waarom het gevoerde minderhedenbeleid tot nu toe zo weinig effect heeft. In dit artikel ga ik vooral in op de vraag waarom allochtonen nog niet zijn geïntegreerd. In plaats van steeds het recht op het behoud van de eigen cultuur van allochtonen te benadrukken, zou de aanwezigheid van allochtone groeperingen met een andere cultuur aanleiding moeten zijn zich te bezinnen op de Nederlandse publieke cultuur.

Dit artikel is als volgt opgebouwd. Eerst wordt een korte schets van de verschillende aspecten van het assimilatieproces gegeven, daarna wordt de huidige positie van de grootste allochtone groeperingen in Nederland beschreven en tenslotte worden enkele kritische kanttekeningen gemaakt bij de ideologie van integratie. Mijn belangrijkste conclusies zijn dat assimilatie een proces is dat zich over verschillende generaties uitstrekt, dat sociaal-economische en educatieve participatie van allochtonen de hoogste prioriteit verdienen en dat het behoud van de eigen cultuur van allochtonen een fictie is.

Assimilatie is een langdurig en veelzijdig proces. Sociale wetenschappers onderscheiden verschillende deelprocessen of fasen van dit proces. De belangrijkste hiervan zijn culturele en structurele assimilatie (zie bijvoorbeeld Berry, 1997; Gordon, 1964; Todd, 1994). Onder culturele assimilatie verstaat men een verandering in cultuur die optreedt wanneer twee groeperingen met een autonome cultuur langdurig met elkaar in contact komen. Dit proces wordt ook wel acculturatie genoemd. Dergelijke contactsituaties hebben zich vooral voorgedaan na koloniale expansie en de import van slaven uit andere werelddelen en doen zich thans vooral voor na immigratie uit landen met een andere cultuur. Hoewel het in theorie mogelijk is dat beide partijen, de immigranten en de ontvangende samenleving, elementen van elkaars cultuur overnemen, is acculturatie meestal

een eenzijdig aanpassingsproces, vanwege verschillen in aantal- en machtsverhoudingen tussen de culturele groeperingen in contact. Structurele assimilatie heeft betrekking op de mate waarin de immigranten in de samenleving participeren. Hierbij moet een verschil gemaakt worden tussen participatie in de formele instituties van de samenleving, zoals het onderwijs, de arbeidsmarkt, het rechtssysteem en het politieke systeem, en participatie in informele circuits, zoals de buurt, de vriendenkring en clubs.

Een belangrijke vraag is in hoeverre structurele en culturele assimilatie met elkaar samenhangen. Volgens Gordon (1964) is acculturatie een noodzakelijke voorwaarde voor structurele assimilatie. Immigranten moeten eerst belangrijke waarden en normen van de ontvangende samenleving overnemen, voor zij deel kunnen uitmaken van de (informele) participatiestructuur. Berry (1997) laat zich niet uit over de volgorde van de deelprocessen. Hij veronderstelt dat de uitkomst van het aanpassingsproces vooral afhankelijk is van de attitude van de immigranten: willen zij de eigen cultuur behouden of niet en willen zij relaties aangaan met andere groeperingen in de samenleving of niet. Op grond van de antwoorden op deze vragen onderscheidt Berry vier 'acculturatiestrategieën': assimilatie (geen wens tot behoud eigen cultuur en wel wens tot relaties met andere groeperingen in de samenleving), integratie (wel wens tot behoud eigen cultuur en eveneens wens tot relaties met andere groeperingen in de samenleving), segregatie (wens tot behoud eigen cultuur en geen wens relaties met andere groeperingen aan te gaan) en marginalisatie (geen wens tot behoud eigen cultuur noch relaties met andere groeperingen). Als cross-cultureel psycholoog is Berry vooral geïnteresseerd in de acculturatie-attitude van immigranten. Overigens erkent ook Berry (1997) dat de ontvangende samenleving hierin een rol speelt. Gordon onderscheidt naast culturele en structurele assimilatie nog vijf andere fasen zoals de fase waarin op grote schaal etnisch gemengde huwelijken worden gesloten ('*marital assimilation*') en de fase waarin de immigranten zich identificeren met de nieuwe samenleving ('*identification assimilation*'). Een indicator voor de laatstgenoemde fase is dat immigranten zich op grote schaal laten naturaliseren. De laatste fasen in dit proces leiden tot eliminatie van discriminatie en het verdwijnen van machtsverschillen in de samenleving. Op dit fasenmodel van Gordon is in Amerika veel kritiek gekomen, onder andere omdat het onvoldoende rekening houdt met machtsverschillen tussen etnische groeperingen in de samenleving. Na de 'Civil Rights Movement' in de jaren 1960 heeft men in de Verenigde Staten veel meer oog gekregen voor de invloed van machtsverhoudingen op interetnische relaties. De fase van etnisch gemengde huwelijken wordt algemeen als belangrijk erkend. De staat Israël heeft in de eerste decennia na de massale immigratie van oriëntaalse joden jaarlijks het percentage gemengde huwelijken (tussen joden uit verschillende landen) geregistreerd als indicator van de mate waarin immigranten in de samenleving worden opgenomen. Todd (1994), een historicus en cultureel

➤ **Acculturatie**
is meestal een
eenzijdig
aanpassingsproces,
vanwege
verschillen in
aantal- en machts-
verhoudingen
tussen de culturele
groeperingen in
contact.

antropoloog, is van oordeel dat niet zozeer het feitelijk voorkomen van etnisch gemengde huwelijken, als wel de attitude van een volk of cultuur om 'vrouwen uit te wisselen' van belang is. Culturen die positief staan tegenover uitwisseling van vrouwen hebben een universalistische grondstructuur en zijn geneigd andere culturen te absorberen (assimileren). Culturen, daarentegen, die meer endogaam zijn ingesteld, blijven langdurig onderscheid maken tussen de volken. Het moge duidelijk zijn dat assimilatie een langdurig en gecompliceerd proces is waarvan de uitkomst bepaald wordt door zowel de immigrantengroeperingen als de ontvangende samenleving. Zoals ik in de volgende paragraaf zal aangeven, blijft ook het land van herkomst, zeker in de eerste generatie, nog van invloed. Dit aspect is tot nu toe onderbelicht gebleven in de onderzoeksliteratuur over immigranten.

Allochtonen: eerste generatie immigranten en hun kinderen

Volgens de meest recente gegevens bestaat 60% van de allochtonen, die tot de traditionele doelgroepen van het integratiebeleid gerekend worden, uit buiten Nederland geboren immigranten; bijna 30% is in Nederland geboren uit niet-Nederlandse ouders en ongeveer 10% is in Nederland geboren en heeft één Nederlandse ouder (Martens, 1999). De grootste allochtone groeperingen uit deze categorie zijn Surinamers, Turken, Marokkanen en Antillianen/Arubanen. Zij vormen 75% van de doelgroepen van het integratiebeleid. Bij de allochtonen afkomstig uit 'vluchtelingenlanden', zoals Somalië, Irak, Afghanistan, Iran en de (ex-) Sovjet-Unie is het percentage 'eerste generatie immigranten' nog veel hoger. De allochtonenpopulatie in Nederland bestaat dus in (overgrote) meerderheid uit immigranten, die buiten Nederland zijn geboren en getogen.

Nog sterke band met het land van herkomst

Een belangrijk kenmerk van immigranten is dat zij met één been in de nieuwe samenleving staan en met het andere been nog in het land van herkomst. Terwijl zij een bestaan trachten op te bouwen in de nieuwe samenleving, hebben zij vaak nog sociale, economische, juridische en politieke banden met het herkomstland. Dat gold misschien niet in die mate voor de Nederlandse emigranten die na de Tweede Wereldoorlog naar Canada en Australië emigreerden, maar dit geldt wel voor de huidige immigranten uit ontwikkelingslanden die hier om economische en of politieke redenen zijn gekomen. De meeste herkomstlanden, zoals Marokko en Turkije, hebben nog geen hoog ontwikkeld sociaal verzekeringsstelsel. De financiële risico's van ziekte, werkloosheid of ouderdom worden door de (groot)familie gedeeld. De buitenlandse arbeiders investeerden in de periode voordat zij hun gezin naar Nederland lieten komen in goederen en pro-

jecten die de economische positie van hun familie in het land van herkomst zouden kunnen verbeteren (Van den Berg-Eldering, 1978; Böcker, 1994; Heinemeijer et al., 1976; Lindo, 1996). Ook na hun komst naar Nederland investeren nog veel gezinnen in huisvesting en economische goederen in het land van herkomst. Dit gebeurt niet altijd omdat men vastomlijnde plannen heeft om terug te keren, maar men wil terugkeer niet bij voorbaat afsnijden. 'In slechte economische tijden stuurt men eerder zijn gasten weg dan zijn kinderen', aldus één van mijn Marokkaanse informanten. Ongeveer de helft van de in 1994 geïnterviewde hoofden van huishoudens in het onderzoek naar Sociale Positie en Voorzieningengebruik Allochtonen (SPVA-94) zei nog financiële verplichtingen in het land van herkomst te hebben en in het bijzonder ten opzichte van de familie (Martens, 1995). Een andere manier om de achterblijvers te steunen is via uithuwelijking. Verschillende onderzoekers wijzen er op dat Marokkaanse en Turkse ouders soms onder grote druk van hun familie of lokale gemeenschap in het land van herkomst staan om hun dochter uit te huwen aan een partner uit het land van herkomst. Via zo'n huwelijk kan deze man een verblijfsvergunning krijgen en vervolgens zelf voor zijn familie zorgen. Dit verschijnsel, dat zich niet alleen in Nederland voordoet, is een onbedoeld neveneffect van het restrictieve immigratiebeleid in de Noordwest-Europese landen. Het valt te verwachten dat het percentage huwelijken met partners uit de landen van herkomst met de generaties zal afnemen (Tribalat, 1995). Wat momenteel wel enige zorgen zou moeten baren, is de (vermoedelijke) toename van huwelijken met familieleden, in het bijzonder die tussen volle neef en nicht (Böcker, 1994; Eldering, Adriani, Hamel & Vedder, 1999; Reniers & Lievens, 1999).

Behalve in economisch opzicht blijven de immigranten ook sociaal en emotioneel in de eerste generatie sterk verbonden met hun familie in het land van herkomst. De meeste Marokkaanse gezinnen uit mijn onderzoek in de jaren '70 bezochten eens per jaar of per twee jaar hun familie in Marokko, om gezamenlijk de religieuze hoogtijdagen, besnijdenisfeesten en huwelijksfeesten te vieren. Nu, na twintig jaar, is hun familienetwerk in Nederland zeer uitgebreid, terwijl hun ouders in Marokko vaak al zijn overleden. De gezinnen gaan er meer en meer toe over hun feesten in Nederland te vieren (Van den Berg-Eldering, 1978; Eldering, 1998). De emotionele band met het land van herkomst blijkt ook uit de sterke wens om in Marokko of Turkije begraven te worden. Direct na de gezinshereniging hebben veel Marokkanen en Turken hiervoor een begrafenisverzekering voor zichzelf en hun kinderen afgesloten. Deze sterke identificatie met het land van herkomst geldt niet alleen voor Marokkanen en Turken. Uit het SPVA-98 onderzoek blijkt dat hoewel meer dan de helft van de Turken en Marokkanen en ongeveer tweederde van de Surinamers langer dan 15 jaar in Nederland woont, bijna alle Turken en Marokkanen en 87% van de Surinaamse hoofden van huishoudens zich in de eerste plaats Turk, Marokkaan of Surinamer voelen (Martens, 1999).

Structurele en culturele assimilatie in de Nederlandse samenleving

Hoe staat het met de mate waarin de allochtonen in de Nederlandse samenleving participeren? Een belangrijke indicator voor structurele assimilatie is de participatie op de arbeidsmarkt. De arbeidsmarktparticipatie (percentage van de potentiële beroepsbevolking van 15 tot 64 jaar) van de grootste allochtone groepen blijkt beduidend lager te liggen dan die van de autochtonen. De Surinamers en Antillianen benaderen de autochtonen met respectievelijk 66% en 62% tegenover 69%. Deze percentages liggen bij de Turken en Marokkanen veel lager, namelijk 47% en 44% (Martens, 1999). Ook de percentages geregistreerde werkloosheid onder allochtonen zijn veel hoger dan onder autochtonen. Deze slechte arbeidsmarktpositie hangt samen met hun onderwijsniveau. Ruim 60% van de Turken en 58% van de Marokkanen in de leeftijd van 15 tot 64 jaar heeft geen of alleen een opleiding in het land van herkomst gevolgd. Voor de Surinamers en Antillianen liggen deze percentages op respectievelijk 32% en 27%. Samenhangend met hun lage arbeidsmarkt- en onderwijspositie hebben allochtonen een lager inkomen dan autochtonen. 40 tot 50% van de ondervraagden in het SPVA-98 onderzoek zegt financiële problemen te hebben. Ook de huisvestingssituatie van allochtonen is slechter dan die van autochtonen. Niet alleen wonen de allochtonen vaker in flat- of etagewoningen, ook bezitten zij minder vaak een eigen woning in Nederland (bij de Marokkanen is dit 5% en bij de Surinamers, Antillianen en Turken is dit 15 à 20% tegenover 45% bij de autochtonen). Concluderend kunnen we stellen dat allochtonen, en met name Turken en Marokkanen, een lage sociale positie in de Nederlandse samenleving hebben, ondanks het minderhedenbeleid van de afgelopen twintig jaar.

Ook wat betreft informele contacten, is nog geen sprake van een structurele assimilatie. In mijn eerste onderzoek onder Marokkaanse gezinnen van 25 jaar geleden, heb ik kunnen waarnemen hoe deze gezinnen hun netwerken in Nederland opbouwden. Hierbij speelden vooral de eigen familie en streekgenoten een belangrijke rol. Ook nu nog spelen familie en landgenoten een belangrijke rol in het netwerk van allochtonen (Böcker, 1994; Eldering, 1998; Lindo, 1996; Pels, 1998; Nijsten, 1998). In het SPVA-98 onderzoek geeft 35% van de Turken en 48% van de Marokkanen aan zelfs nooit contacten met autochtonen te hebben. Dit wordt mede in de hand gewerkt doordat zij in wijken met een hoog percentage allochtonen wonen. Bij de Surinaamse en Antilliaanse respondenten zijn deze percentages 'slechts' 19 en 16% (Martens, 1999). Toch zegt de meerderheid van de allochtone respondenten in dit onderzoek er geen bezwaar tegen te hebben wanneer hun kinderen veel autochtone vrienden zouden hebben. Hun weerstand neemt echter toe wanneer er sprake is van een autochtone huwelijkspartner voor hun kinderen, vooral bij de Marokkanen en Turken. Deze bezwaren moeten in het licht van de religieuze traditie worden geïnterpreteerd. In het traditionele

islamitische huwelijksrecht is het een moslimvrouw verboden te huwen met een niet-moslimman, terwijl een huwelijk tussen een niet-moslimvrouw en een moslimman wel is toegestaan, omdat volgens deze traditie de kinderen in de religie van de vader worden opgevoed. Turkije heeft in de jaren '20 een civiele code naar Zwitsers model gekregen en erkent religie formeel niet meer als huwelijksbeletsel. Voor veel Turkse immigranten in Nederland is een huwelijk tussen een Turkse vrouw en een Nederlandse (niet-moslim) man echter onacceptabel. Het Marokkaanse familierecht verbiedt nog steeds een huwelijk tussen een moslimvrouw en een niet-moslimman. Een dergelijk in Nederland voor de burgerlijke stand gesloten huwelijk wordt in Marokko niet als rechtsgeldig gezien (Eldering & Borm, 1996). Behalve juridische en religieuze bezwaren hebben Marokkanen en Turken ook culturele bezwaren tegen dergelijke gemengde huwelijken. Zij hebben kritiek op de Nederlandse opvoedingswaarden en normen en de vrije manier waarop mannen en vrouwen met elkaar omgaan. Surinaamse en Antilliaanse ouders delen deze kritiek, zij het in mindere mate (Martens, 1999). Bovendien hebben allochtone ouders vaak de indruk dat het onderwijs, de hulpverlening en de politie hun ouderlijk gezag eerder ondermijnen dan ondersteunen (Coppes, de Groot & Sheerazi, 1997; Eldering, 1997). Een laatste cultureel aspect dat ik in dit kader wil noemen, betreft de taal. De meeste Marokkaanse en Turkse ouders spreken thuis overwegend de eigen taal met hun kinderen (Marokkaans-Arabisch, Berbers of Turks), met als gevolg dat hun kinderen het onderwijs beginnen met een achterstand in het Nederlands. Surinaamse en Antilliaanse ouders daarentegen beheersen zelf het Nederlands goed tot redelijk en spreken thuis vaker Nederlands met hun kinderen (Extra, 1996).

Uit bovenstaande schets rijst een beeld op van een allochtonenpopulatie die weliswaar de eerste schreden gezet heeft op de weg van assimilatie, maar die tevens nog sterke banden heeft met het land en de cultuur van herkomst. Binnen deze populatie bestaan grote verschillen tussen de allochtone groeperingen met aan de ene kant de Turken en Marokkanen die een lagere positie in de Nederlandse samenleving en een grotere culturele afstand tot de Nederlandse cultuur hebben en aan de andere kant de Surinamers en Antillianen die gemiddeld een betere sociale positie hebben en meer georiënteerd zijn op de Nederlandse cultuur. In deze schets heb ik mij beperkt tot een globale schets van de allochtone groeperingen en heb ik subculturele en andere verschillen binnen de etnische groeperingen buiten beschouwing moeten laten.

Integratie met 'behoud van eigen cultuur'?

Er is nog een lange weg te gaan voor allochtonen een gelijkwaardige sociale en culturele positie in de Nederlandse samenleving hebben. Allochtone ouders hebben thans gemiddeld een lage, vaak marginale, positie in de samenleving en ook

hun in Nederland geboren kinderen verkeren nog in een achterstandssituatie. Wat is de visie in het Nederlandse beleid op deze problematiek? Bij het analyseren van beleid moet onderscheid worden gemaakt tussen de ideologie waarop het beleid is gebaseerd, de beleidsvoornemens en de implementatie en effecten van beleid. De Nederlandse overheid heeft gekozen voor de ideologie van integratie: enerzijds het bevorderen van gelijke sociaal-economische kansen en maatschappelijke participatie, anderzijds de beleving en ontwikkeling van de eigen cultuur mogelijk te maken. Deze keuze is gemaakt op grond van een analyse van de positie van immigranten in de Nederlandse samenleving. In het rapport 'Etnische Minderheden' constateert de Wetenschappelijke Raad voor Regeringsbeleid (WRR), dat de immigranten zich waarschijnlijk permanent in Nederland zullen vestigen en dat bij het uitblijven van een gecoördineerd, op de lange termijn gericht beleid de immigranten blijvend een lage sociale positie zullen innemen (WRR, 1979). Het ontstaan van een etnische onderklasse wordt als sociaal onwenselijk gezien. Bij de uitwerking van de ideologie van integratie in concrete beleidsvoornemens hebben de subdoelen die zich richten op het inhalen van sociaal-economische achterstanden en het bestrijden van achterstelling meer aandacht en financiële middelen gekregen dan het subdoel de beleving en ontwikkeling van de eigen cultuur te bevorderen. Toch is ook de achterstandscomponent van het integratiebeleid, naar mijn mening, onvoldoende doordacht en uitgewerkt, laat staan geïmplementeerd. Tien jaar later concludeert de WRR in haar tweede rapport 'Allochtonenbeleid' dat de werkloosheid onder allochtonen dramatisch is gestegen en dat het onderwijs kennelijk niet bij machte is dit proces te doorbreken (WRR, 1989). Het perspectief van kansloosheid dreigt zich uit te breiden tot volgende generaties. De WRR bepleit het integratiebeleid toe te spitzen op arbeid, onderwijs en volwasseneneducatie en het cultuurbeleid hiervan los te koppelen. Niet alleen de WRR, ook de Commissie Allochtonen in het Onderwijs en de Commissie Evaluatie Basisonderwijs concluderen nog in de jaren '90 dat in het minderhedenbeleid te weinig structurele aandacht wordt besteed aan de verwerving van de Nederlandse taal van zowel kinderen als volwassenen, terwijl dit toch een basisvoorwaarde is om in de Nederlandse samenleving te kunnen participeren (Ministerie van Onderwijs, 1992; Commissie Evaluatie Basisonderwijs, 1994). Het Nieuwkomersbeleid dat nieuwe immigranten verplicht Nederlands leren is van zeer recente datum (Ministerie van Binnenlandse Zaken, 1996).

Een cultuurbeleid is eigenlijk nooit goed van de grond gekomen, hoewel er altijd wel mooie volzinnen worden gewijd aan het multiculturele karakter van de Nederlandse samenleving, gelijkwaardigheid van culturen en de mogelijkheid de eigen cultuur te beleven en te ontwikkelen. Krachtens de grondwet hebben allochtonen het recht om eigen voorzieningen op te zetten die recht doen aan hun culturele/religieuze identiteit. Er zijn inmiddels enkele honderden mos-

✎ Een cultuurbeleid is nooit goed van de grond gekomen, hoewel er mooie volzinnen worden gewijd aan het multiculturele karakter van de Nederlandse samenleving, gelijkwaardigheid van culturen en de mogelijkheid de eigen cultuur te beleven en te ontwikkelen.

keeen en enkele tientallen islamitische basisscholen in Nederland. Toch zal het aantal eigen voorzieningen beperkt blijven vanwege het geringe aantal allochtonen en hun geografische spreiding en vanwege de voorkeur die de overheid heeft voor algemene voorzieningen.

Hoe realistisch is het beleidsdoel dat allochtonen hun eigen cultuur kunnen beleven en ontwikkelen? Deze vraag heeft tot nu toe weinig aandacht gekregen bij het ontwikkelen van beleid (Eldering, 1996; Fermin, 1999). De ideologieën met betrekking tot het samenleven van groeperingen met een verschillende cultuur in één staat zijn op een continuüm weer te geven met als polen assimilatie en pluralisme. De ideologie van assimilatie streeft naar culturele en structurele absorptie van de minderheidsgroeperingen, zie de Israëliëse absorptiepolitiek ten aanzien van de joodse immigranten. Bij pluralisme is het streven gericht op het voortbestaan van de verschillende culturen. Om dit te waarborgen is voor elke culturele groepering een eigen structuur met parallelle instituties nodig. Cultureel pluralisme kan, volgens de socioloog Van den Berghe (1967) nooit zonder structureel pluralisme bestaan. België en Canada hebben bijvoorbeeld een uitgebreide infrastructuur voor de instandhouding van hun linguïstisch plurale samenleving. Ook de verzuiling in Nederland werd tot na de Tweede Wereldoorlog ondersteund door structureel pluralisme.

Tussen de beide polen van dit continuüm bevindt zich de ideologie van de integratie die een combinatie van structurele assimilatie en cultureel pluralisme voorstaat. Deze ideologie gaat er van uit dat het publieke en het privé domein twee gesloten cultuurdomeinen zijn. Immigranten moeten zich aanpassen aan de cultuur van het publieke domein en mogen hun eigen cultuur in het privé domein beleven. Volgens de sociologische theorie is deze ideologie niet houdbaar, daar alle systemen in een samenleving, dus ook het publieke en privé domein, met elkaar in verbinding staan en elkaar beïnvloeden (Rex, 1991). Ter illustratie enkele voorbeelden. Zo geldt de leerplichtwet zowel voor allochtone als voor autochtone kinderen. Het onderwijs is hiermee het belangrijkste acculturatie-instituut voor allochtone jeugdigen met verreikende consequenties voor de cultuur van het privé domein. Op school leren zij de Nederlandse taal en komen zij in contact met Nederlandse waarden en normen, die zij thuis met meer of minder succes in de praktijk willen brengen (Eldering & Knorth, 1997). Omgekeerd krijgen de Nederlandse instituties zoals de hulpverlening, politie en justitie bijna dagelijks te maken met de niet-Nederlandse opvoedingswaarden en -praktijken van allochtone ouders. Deze interculturele interactie tussen Nederlandse instellingen en allochtone ouders heeft echter een asymmetrisch karakter, waardoor er een sterke druk tot culturele assimilatie ontstaat. Een onontkoombaar proces, volgens Todd (1994).

Is dit wel een wenselijke ontwikkeling? Rex (1991) noemt nog een tweede bezwaar van meer politieke aard tegen de ideologie van integratie. In de ideologie

✎ Hoe realistisch is het beleidsdoel dat allochtonen hun eigen cultuur kunnen beleven en ontwikkelen? Deze vraag heeft tot nu toe weinig aandacht gekregen bij het ontwikkelen van beleid.

van integratie worden de culturen van het publieke en privé domein als autonoom beschouwd, terwijl de publieke cultuur, aldus Rex, in werkelijkheid het resultaat is van een onderhandelingsproces tussen belangenpartijen in de samenleving. Allochtonen zouden zich om aan dit onderhandelingsproces deel te kunnen nemen, moeten organiseren. Hoewel dit een goed uitgangspunt is, biedt het op korte termijn geen oplossing van het probleem, daar allochtonen in Nederland minder dan 10% van de bevolking uitmaken en hun stem politiek weinig gewicht in de schaal legt. Het is evident dat er momenteel een grote sociale en culturele kloof bestaat tussen de allochtonen, met name Marokkanen en Turken, en de Nederlandse samenleving. Veel allochtone jeugdigen verlaten voortijdig en zonder diploma het onderwijs, vinden geen werk en marginaliseren. Hun ouders verliezen de greep op deze jongeren en geven de Nederlandse samenleving met haar individualistische en gedoogcultuur hiervan de schuld (Akinbingöl, 1998; Coppes, de Groot, Sheerazi, 1997). Zou de aanwezigheid van allochtonen niet de aanleiding moeten zijn om een aantal waarden en normen uit de publieke cultuur opnieuw ter discussie te stellen? Ik denk dan met name aan waarden en normen die betrekking hebben op de verantwoordelijkheid van ouders en instellingen voor de opvoeding van kinderen. Er wordt momenteel veel gesproken over het gebrek aan verantwoordelijkheidsgevoel bij ouders en sommigen menen zelfs dat scholen dit 'gat in de opvoeding' dan maar moeten opvullen. Maar hebben het Nederlandse welzijnsbeleid en het beleid van politie en justitie de afgelopen decennia niet juist de autonomie van de jongere vooropgesteld en ouders hun verantwoordelijkheid voortijdig ontnomen? Tussen de politie en Marokkaanse ouders is hierdoor een problematische relatie ontstaan. Over en weer beschuldigt men elkaar van een gebrek aan verantwoordelijkheidsgevoel. Er zal de komende jaren veel tijd en energie geïnvesteerd moeten worden in de dialoog met allochtone ouders en herstel van hun verantwoordelijkheid. Een tweede punt dat ik wil noemen is dat ouders hun verantwoordelijkheid pas kunnen waarmaken als hiertoe gunstige randvoorwaarden worden geschapen. Het huidige gedoogbeleid ten aanzien van drugs en de plannen van een aantal gemeentes om zelf koffieshops te gaan exploiteren, bevestigen de mening van veel allochtone (en autochtone) burgers dat de drugsscene een geaccepteerd onderdeel is geworden van de Nederlandse publieke cultuur. Allochtone jongeren gebruiken dit zelfs als rechtvaardiging voor hun criminele carrière. De discussie over dit gedoogbeleid heeft te lang in het teken gestaan van de individuele drugsgebruiker en de kans dat een softdrugsgebruiker zou veranderen in een harddrugsgebruiker. Men heeft zich te weinig bekommerd om de veiligheid van gezinnen en kinderen om gewoon op straat te spelen.

☞ Zou de aanwezigheid van allochtonen niet de aanleiding moeten zijn om een aantal waarden en normen uit de publieke cultuur opnieuw ter discussie te stellen?

Prof.dr. L. Eldering is hoogleraar Interculturele Pedagogiek aan de Universiteit van Leiden.

Literatuur

Akinbingöl, Ö. Faruk (1998). *Verleiding en rechtvaardiging. 'Neutraliseringstechnieken' van Turkse delinquenten in Nederland*. Amsterdam: Stadsuitgeverij Amsterdam.

Berg-Eldering, Lotty van den (1978). *Marokkaanse gezinnen in Nederland*. Alphen aan den Rijn: Samsom. 288 p.

Berghe, P.L. van den (1967). *Race and racism: A comparative perspective*. New York, London, Sydney: Wiley.

Berry, J.W. (1997). Immigration, acculturation and adaptation. *Applied Psychology: An international review*, 46(1): 5-68.

Böcker, A. (1994). *Turkse migranten en sociale zekerheid: van onderlinge zorg naar overheidszorg?* Amsterdam: Amsterdam University Press.

Coppes, R, de Groot, F. & Sheerazi, A. (1997). *Politie en criminaliteit van Marokkaanse jongens*, deel 23 Pompe reeks. Deventer/Utrecht: Gouda Quint/Willem Pompe Instituut.

Commissie Evaluatie Basisonderwijs (1994). *Onderwijs gericht op een multiculturele samenleving*, Deelrapport 4. De Meern: Inspectie van het onderwijs.

Eldering, L. & Borm, J. A. (1996). *Alleenstaande Marokkaanse moeders*. Utrecht: Uitgeverij Jan van Arkel.

Eldering, L. & Knorth, E. J. (1997). Marginalisering van Allochtone jongeren en risicofactoren in hun dagelijks leven. *Kind en Adolescent*, 18 (1), 2-14.

Eldering, L., Adriani, P.J.A., Hamel, M.C.W. & Vedder, P.H. (1999). *Marokkaanse en Turkse ouders met een verstandelijk gehandicapt kind*. Assen: Van Gorcum. (in press)

Eldering, Lotty (1996). Multiculturalism and Multicultural Education in an International Perspective. *Anthropology and Education Quarterly*, 27(3), 315-330.

Eldering, Lotty (1997). Ethnic Minority Students in the Netherlands from a Cultural-ecological Perspective. *Anthropology and Education Quarterly*, 28(3), 330-350.

Eldering, Lotty (1998). Mixed Messages: Moroccan Children in the Netherlands Living in Two Worlds. In: Enrique T. Trueba & Yali Zou (eds.) *Ethnic Identity and*

- Power: Cultural Contexts of Political Action in School and Society.* (pp. 259-282). New York: SUNY Press.
- Extra, G. (1996). *De multiculturele samenleving in ontwikkeling: feiten, beeldvorming en beleid.* Tilburg: Tilburg University Press.
- Fermin, Alfons (1999). Inburgeringsbeleid en burgerschap. *Migrantenstudies*, 2, 96-112.
- Gordon, M.M. (1964). *Assimilation in American Life. The role of race, religion and national origins.* New York: Oxford University Press.
- Heinemeijer, W.F., Amersfoort, J.M.M. van, Ettema, W., Mas, P. de & Wusten, H.H. van der (1976). *Weggaan om te blijven: gevolgen van gastarbeid op het Marokkaanse platteland.* Amsterdam: Universiteit van Amsterdam, Sociaal-Geografisch Instituut (SGI-publikatie; 2).
- Lindo, F. (1996). *Maakt cultuur verschil? De invloed van groepsspecifieke gedragspatronen op de onderwijsloopbaan van Turkse en Iberische migrantenjongeren.* Amsterdam: Het Spinhuis.
- Lucassen, L., & Köbben, A.J.F. (1992). *Het partiële gelijk. Controverses over het onderwijs in eigen taal en cultuur in beleid en wetenschap.* Amsterdam/Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Martens, E. P. (1995). *Minderheden in beeld: Kerncijfers uit de survey Sociale Positie en Voorzieningengebruik Allochtonen 1994 (SPVA-94).* Rotterdam: Instituut voor Sociologisch Economisch Onderzoek (ISEO).
- Martens, E. P. (1999). *Minderheden in Beeld (SPVA-98).* Rotterdam: Instituut voor Sociologisch Economisch Onderzoek (ISEO).
- Ministerie van Binnenlandse Zaken (1983). *Minderhedennota.* Den Haag.
- Ministerie van Binnenlandse Zaken (1996). *Minderhedenbeleid 1997. Jaaroverzicht integratiebeleid etnische groepen 1997.* Den Haag.
- Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen (1992). *Ceders in de tuin. Naar een nieuwe opzet van het onderwijsbeleid voor allochtone leerlingen.* Zoetermeer.
- Nijsten, C. (1998). *Opvoeding in Turkse gezinnen in Nederland.* Assen: Van Gorcum.

Pels, T. (1998). *Opvoeding in Marokkaanse gezinnen in Nederland*. Assen: Van Gorcum.

Reniers, G. & Lievens, J. (1999). Stereotypen in perspectief. De evolutie van enkele aspecten van het huwelijk bij Turken en Marokkanen in België. *Migrantenstudies*, nr 1 (pp. 28-44).

Rex, J. (1991). The political sociology of a multi-cultural society. *European Journal of Intercultural Studies*, 2(1), 7-19.

Todd, Emmanuel (1994). *Le Destin des immigrés. Assimilation et ségrégation dans les démocraties occidentales*. Paris: Éditions du Seuil.

Tribalat, Michèle (1995). *Faire France. Une enquête sur les immigrés et leurs enfants*. Paris: Éditions la Découverte.

WRR, (1979). *Etnische minderheden*. 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij.

WRR, (1989). *Allochtonenbeleid*. 's-Gravenhage: SDU-uitgeverij.